

Байр

(О ч е р к)

Айдри. 1956 жилин зунин сүл сар.

„Москва — Айдри“ гидг поезд станцур аргүүлхнар бдрддж йовна.

Поезд күүц зогсад уга йов-тл, гартан хойр чемода бэрсн. эрэн дундин наста, теглг нур-гьта, хар-улан залу, гингхи бээдлтэгьар, вагона үүднэс гэрээд буудж ирв. Эн күүн тедүкнд гарад, чемодасан газрт тэвчкэд, кэлсэн арчад, энд-тендэн соньмсдж хэлэв.

Адгьмтагьар буусн залу тер ормдан удан горсн уга. Гурв-дөрв дакдж гүүнэр татдж агьар киилчкэд, хошан авад, хол биш бээх трамвай зогсдг ормур темцв.

Деерэс үсэрэд орджах ху-рар эн күүн тэрүц тэр келжэх бээдл уга. Энд-тендэн хэлэ-гьэд, бийнх бийдэн мааскл-эдж инэмсглед, нам хаджу-гьарн эбрлсн амтсэлэ, эс тань-дг бийнх „мендвт, мевдвт!“— гигэд мевдлэд, толгьагьан ге-кэд йовна. Энүна хаджуд йовсн улс залуг шиндждж, оньгьцхана. Нег баахи орс кбвүн бдрддж ирэд:

—Ах, би танд нөкд болсв нег чемодагьан бгтн,—гиснд. эн күүн чемодасан газрт тэвн:

—Мевдч, земляк! Ханджа-нав, чамд, икэр ханджанав,— гигэд урднх таньдг үүрлэгьан харгьсн мет, кбвүна барун гаринь хойр гарарн чаньгьар атхдж сөксерэд, бахмджта инэ-дэр инэв.

—Мини нерн Эрдниара, тэвл-үзл болии.

—Владимир,—гидж орс кб-вүн соньн залуд инэмсглн бээдлж хэрү бгв.

Орджасн хур улм чаньгь-рад, тедниг кингьсгсдг цокад, хувц норгьад, киилгиг мах-мудла наалдулад бээв.

Эрдниара ода шинькэн ху-риг оньгьсншнх, нег чемода-гьан шулуугьар уудлад, дотрнх эвкэтэ бээсн кбк шеемг пла-щиг гаргьдж авад, үг-күр уга-гьар Володян эм деер кбдргв.

—Ханджанав, нанд хур аймшг уга, бийтн кбдртн, сэрг авхт,—гигэд тернх пла-щиг хэрү бгхэр седв.

—Төр уга...—Эрдниара кб-вүнэ гар бэрэд, зогсав.

—Эн хурчн нанд эмлэ эдл тааста. Кесгэс нааран эн тен-грин хурар бийнх угьалгьхар, эн газрин сенр агьар киилхэр күүцл кедж йовлав.

Цааранднх эн үг келдж ча-длго, бахлуртнх бұлкн гол-лисн мет, хойр нүднэснх хара зоньгдэн умш-умшар, хурин дусалла урлдад, байрин булдан нүлмсн чирэгьарнх цалд-цалд асхрад бээв.

Болв, чирэнь байрин бнэгьар герлтэд, бийнх нүлмсн гоо-джджахиг мевджэх бээдл уга. Осдж-боссн газр гидг легд энэкр бээддж.

Володя шин таньлан Халь-мг-Базр ордг автобуст суул-гьад, „менд йовтн,“ —гидж гаргьв.

Эрдниара, Хошуд нутга Ковцгин бббргт осдж-боссн күүн.

Хальмгин энх-зах уга у-бргн тег, эн теегин канькнсн цевр агьар, алдр сээхн Иджл гол, загьсар бэйн Кбк тенгьс

—эли цугьар Эрдниарад энэкр-Орчлнхгин агьар киилэл. эклэд газр ишкснэснх авн, эн тоот газр-усна нерд залугтнх зүркнлэ негн.

Тегэд чигн, нег үлү ода, бдр ирвэс цальгрлт угагьар улм делгрдж йовх кишгин хаалгьдан байсдж, кблэн газрт күрсн угагьинх мевдго, Бердэнькин Эрдниара теегүрн адгьв.

* * *

Холин баран тасрад, харнх-гьутрдж йовсн цаг билэ. Тедүкнд күүригьад үвлэнгт үзгднэ. Эн Эрдниаран үвлэнх.

Бидн үвлэнхгин бдр ирдж буугьад, газа мөлэн хэлэдж йовсн Эрдниарала харгьад ордж ирүүвдн.

Мадниг неждэд сентсн цэ уух хоорнд, Эрдниара ахрар бээдл-джиргьлиннх, кблм-шиннх тускар кельв.

—Сэн баянэвдн. Цбн мал чигн бийдэн авбудн, хэлэ-джэх отарт чигн гару уга, сэн чинэтэ баянэ,—гидж эн келдженэ. Дарунх бидн энүг дахад газа гарад, хббонэ захд ю-бис күүндлэд, тэмк татл-лад суувдн.

Декабрин джбблн асхн би-лэ. Сббни брэл күүртл, мал манджах Эрдниарн бдр бидн бээвдн. Түүрн Айдрихнд ирдж буусн бдрэснх авн бдгэ бдр күүртл, гартан бэрсн кблм-шнх ямаран диилвртг делгрдж йовхиг Эрдниарагьас бидн ах-рар мевүүвдн.

Мангьгьлуртнх бидн эн хбб-чин ним нег дамшлтла таньл-дввдн.

Хаша дотрнх орад хэлэхлэ, шитмсэр кесн кормушкс бая-нэ. Тер шитмснн нежджгьад кбндлнх модних сугьлад ав-чкдж. Тер заагурнх хббнэ-толгьа дигтэ багтна. Шитм-сиг хашан иргэр эргүлэд залгьдулдж тэвэд, сббднх хашад орулсн хббднн бмнх, бдрт бгсн бвснэс үлдсн шаг-богиг тэвхлэ, үрэл уга идлж оркна.

Увлин ут сббд хбд, бдртнх цадад ирсн болвчн, сббни брэл давснас авн, кевдг ке-вэснх чилэд, зэрмсннх геснх блсдг мбн. Тингэд эли неждэ-дэр-хошадар бослад, тер шаг-бог бвсиг хамдж иднэ. Орунднх хэлэхлэ, тэвсн шаг бвснас тэрүц юмн улдхш.

Эн дамшлтгик олзтагьинх хббч бийнх гарарн бэрдж, нүдэрн үздженэ.

Тер мана түүрн харгьцд Эрдниара, малан үвлэс гару угагьар гаргьдж, госуларствд бгх ноосна зурагьан давулдж күүцэх санатав, күүцэхм чигн унн,—гидж келлэ.

Келсн үгдэн ах хббч күрв—Эрдниаран отар совхоздан сээнд тоолгднэ. Эн Эрдниарн ик байр болн диилвр.

Ах хббч Астраханск обла-стин „Прикаспийский“ совхозд кбдлнэ. Энүнлэ адлар, кол-хозмудт болн совхозмудт, предприятьсэр болн учреж-деньсэр кесг олн улс хальм-гин теегт кбдлджэнэ.

Эрдниаран кбдлмшиннх диилврн байр—мана олн ул-син цугтаннх керг үүлдвр.

БАЙДИН Санджара.